

הפתח במבנה כיפת הסלע

תשנית בבול מנדטורי שהודבקה על מכתב

צבי אלכסנדר ז"ל התמקד באיסוף פריטים בולאים הקשורים לתחום תולדות הדואר של ארץ ישראל, ואסף בעיקר מעטפות ומסמכים המשקפים את פעילות הדואר. לעיתים, הודבקו על המעטפות שבאוסף בולים שיש בהם עניין בזכות עצמם, ולא רק כמייצגים את התשלום עבור המשלוח. אחד הפריטים השמורים באוסף מהווה דוגמה לתקלות הטכניות שהיו כרוכות בהדפסת הבולים ששימשו בתקופת המנדט הבריטי, וממחיש את הדרך בה מסייעות תקלות אלו לאתר את מיקומו המקורי של הבול בגיליון הבולים השלם.

בולי סדרת הנוף

בשנת 1927 שונה המטבע בארץ ישראל, והלירה הארץ ישראלית (לא"י) החליפה את הלירה המצרית. ממשלת המנדט הבריטי נדרשה להכין סדרת בולים חדשה בה הערכים יהיו נקובים במטבע החדש, ואלו הונפקו בהדרגה החל מיום 1 ביוני 1927. סדרת הבולים החדשה, שהכילה מראות מנוף ארץ ישראל, נותרה בשימוש כ-20 שנה, עד תום תקופת המנדט הבריטי על ארץ ישראל. לאורך התקופה הונפקו מעת לעת בולים נוספים בהתאם לצורך בערכים נקובים חדשים, או מסיבות אחרות.

בולי הסדרה הונפקו בשני גדלים. הבולים בעלי הערכים הנקובים הנמוכים (עד 20 מיל) הודפסו בגודל הדומה לזה של הסדרה הקודמת, והבולים בעלי הערכים הנקובים הגבוהים (50 מיל ומעלה) הודפסו כשהם גדולים יותר.

ההדפסה בוצעה בבריטניה בבית הדפוס "הריסון ובניו" (Harrison and Sons). הבולים הקטנים הונפקו בגיליונות של 250 בולים, והבולים הגדולים בגיליונות של 200 בולים.

הבול הירוק בערך נקוב של 6 מיל

ב-14 באוגוסט 1927 הונפק במסגרת סדרת בולי הנוף בול בצבע ירוק בערך נקוב של 6 מיל. בפני הבול הופיעה תמונה של מבנה כיפת הסלע שעל הר הבית בירושלים.

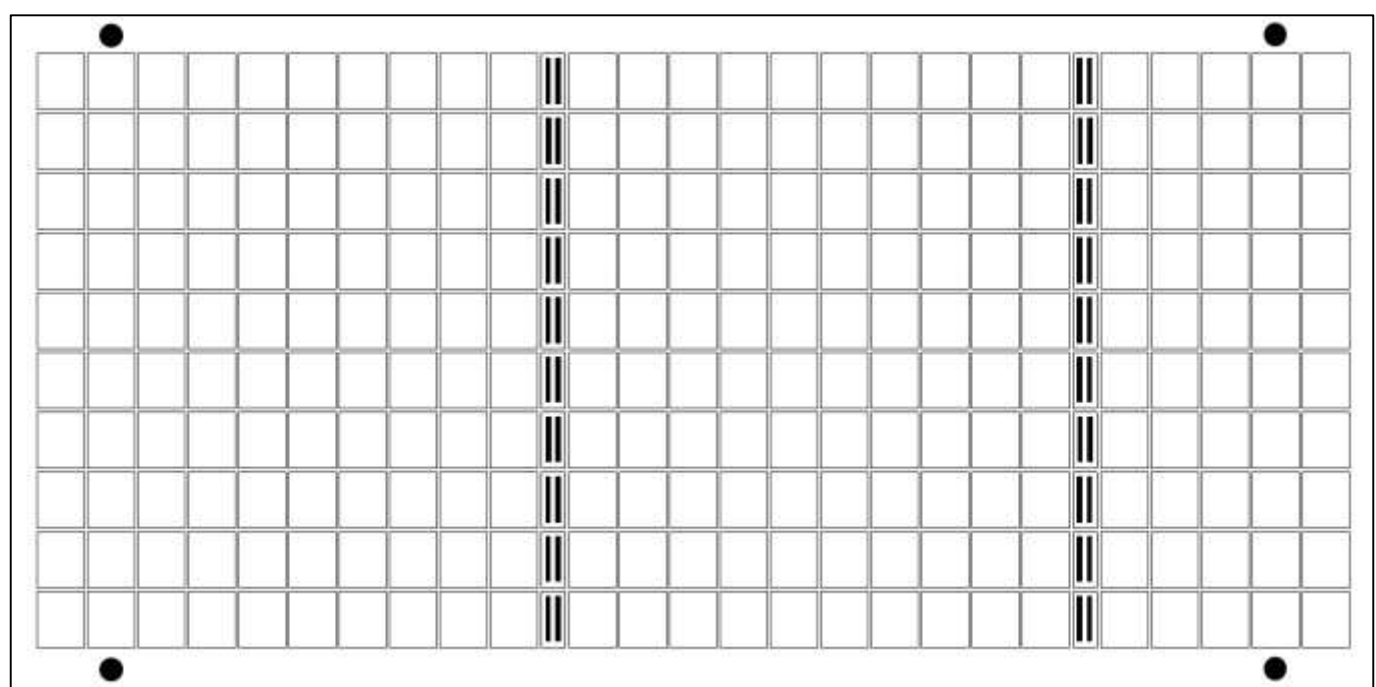
הבול הירוק בערך נקוב של 6 מיל

כמו כל יתר הבולים הקטנים שבסדרת הנוף, הודפס הבול הירוק בגיליונות של 250 בולים בגיליון.

כל גיליון הורכב משלושה תת-גיליונות, שנים מהם בני 100 בולים כל אחד, ועוד תת-גיליון אחד בן 50 בולים.

בין תתי הגיליונות הפריד טור של תוויות צרות ועליהן עיטור שהורכב משני קווים אנכיים צרים.

בארבע מקומות בשולי הגיליון שולב עיגול שהכיל את מספר לוח ההדפסה ששימש להדפסת הבולים.

שגיאות ותשניות בלוח ההדפסה

ייצור לוח ההדפסה באמצעותו הודפסו הבולים היה כרוך בתהליך מורכב, אשר חייב תשומת לב רבה וקפדנות בביצוע. בעיקרון היה צורך לייצר גלופה של בול בודד בעיצוב הנדרש, ולאחר מכן לשכפל אותה במספר הדרוש להרכבת הלוח המלא, כלומר לייצר 250 עותקים של הגלופה המקורית.

בבית הדפוס "הריסון ובניו" ביצעו את השכפול בקפדנות וביסודיות, ויחסית לסדרות בולים אחרות לא נוצרו בבולי סדרת הנוף הבדלים רבים בין הבולים השונים בלוח ההדפסה. עם זאת, פטור בלא כלום אי אפשר, ובחלק מן הבולים בגיליון ניתן למצוא שינויים קלים בתוצאה הסופית שהודפסה.

במרבית המקרים ההבדלים אינם בולטים לעין, והאספן הלא מיומן יתקשה למצוא את המאפיינים הייחודיים לכל אחד מן הבולים בגיליון השלם. רק מבט מעמיק של אספן מיומן ונחוש יגלה כי כאן יש כתם דיו קטן, שם העובי של אחד הקווים גדול מעובי הקו המקביל בבול השכן. כאן יש פס דקיק שלא הודפס ונותר בצבע לבן, ושם חסר חלק מאחת האותיות שבבול.

שגיאות ותשניות בלוח ההדפסה

בעבודת נמלים שנמשכה שנים רבות הצליחו חוקרי הבולים להרכיב רשימה שלמה של המאפיינים הקבועים הייחודיים לבולי סדרת הנוף. רשימה זו מאפשרת לאספן המחזיק בידו בול מסדרת הנוף לאתר את המיקום המדויק בלוח ההדפסה של הגלופה ששימשה להדפסתו.

THE PICTORIAL ISSUES

MAJOR VARIETIES

↑
Point in 2
Pos. 221
Plate 2

↑
Foot on 13
Position 41
Plate 1

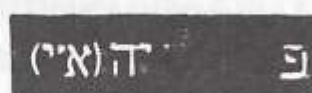
↑
Arabic partly missing
(black-out)
2m. Plate 3, Pos. 82

PalFstine
4m. pink &
violet, Plate 1
Position 242

Open Door
6 m., Plate 1
Position 228

Hebrew partly missing
(black-out)
10m., Plate 2, ribbed

ריכוז התשניות העיקריות בבולי סדרת הנוף

המעטפה שנשלחה מבת ים

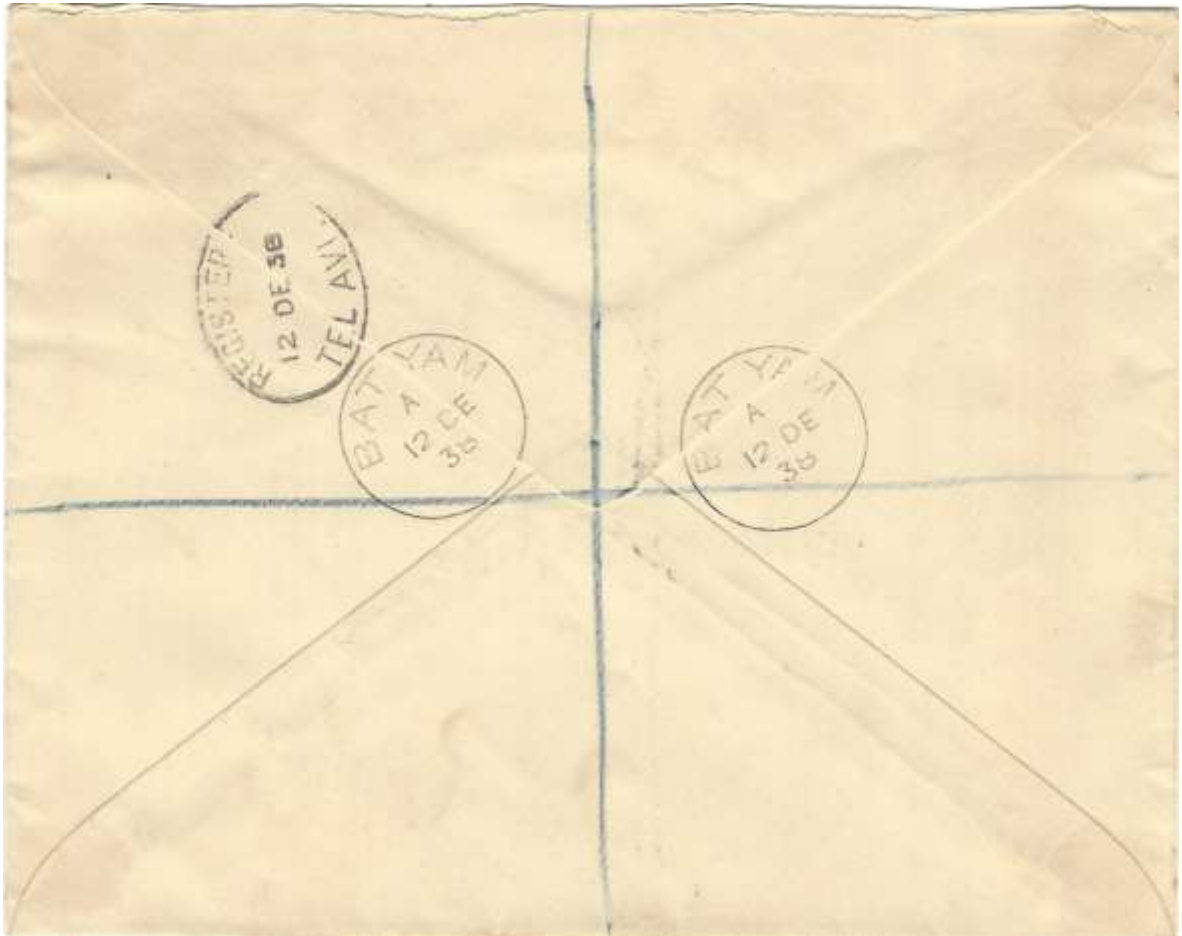
ב-12 בדצמבר 1938 נשלח מבית הדואר של המועצה המקומית בת ים מכתב לתל אביב.

המכתב נשלח בדואר רשום, והודבקו עליו בולים בערך נקוב כולל של 18 מיל. סכום זה נועד לשלם את עלות המשלוח של מכתב רגיל (5 מיל) ואת עלות הרישום (13 מיל).

המעטפה שנשלחה מבת ים

מן החותמות המוטבעות על המעטפה משני צדדיה ניתן ללמוד על יעילות שירותי הדואר בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי. המכתב נשלח ב-12 בדצמבר 1938 והגיע בו ביום לתל אביב.

הפתח בקיר של כיפת הסלע

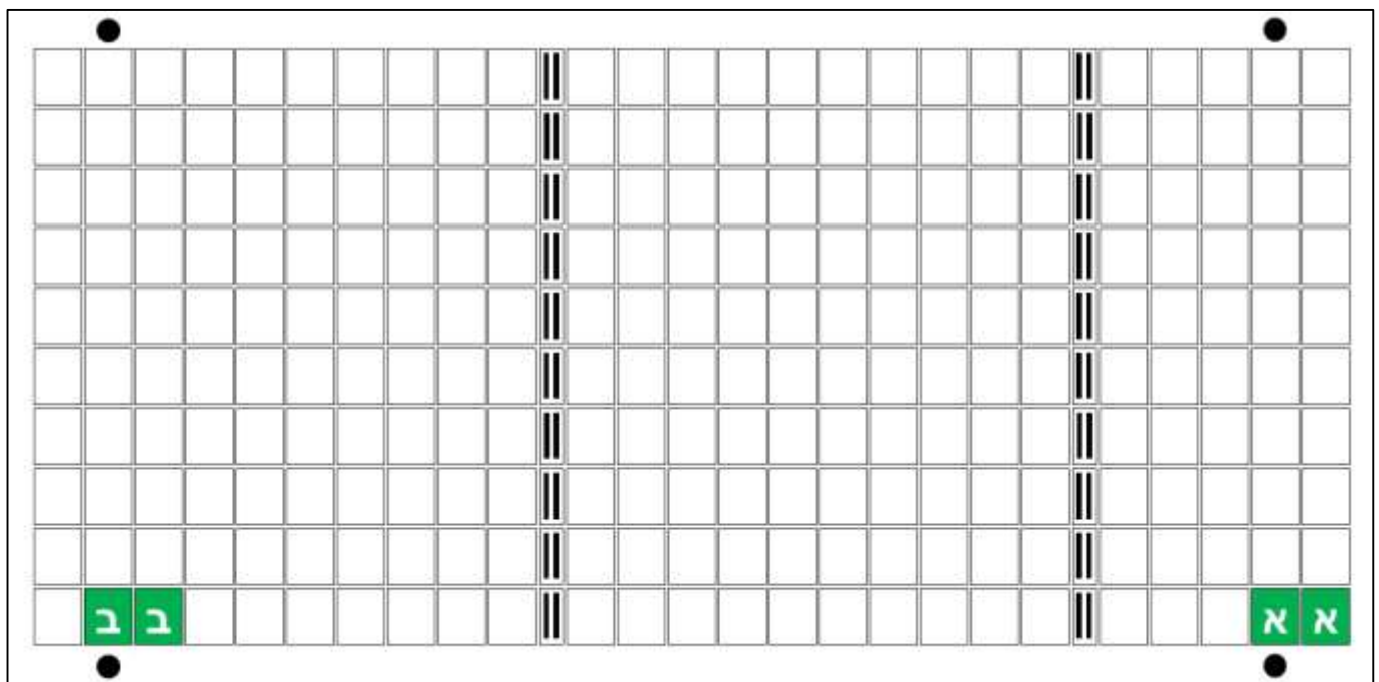
בין הבולים שהודבקו על המעטפה יש שני בולים צמודים בצבע ירוק בערך נקוב של שישה מיל. במבט ראשון נראים שני הבולים זהים לזה, אבל מבט נוסף יגלה כי אחד הבולים שונה מן האחרים, ומאפשר לאתר את מיקום הצמד בגיליון השלם.

הפתח בקיר של כיפת הסלע

סימן ההיכר הראשון בולט מיד לעין. בצידו התחתון של צמד הבולים מחוברות שתי תוויות המהוות את השוליים המקיפים את גיליון הבולים. תוויות אלו מלמדות שהבולים שלפנינו היו ממוקמות בשורה התחתונה של הגיליון.

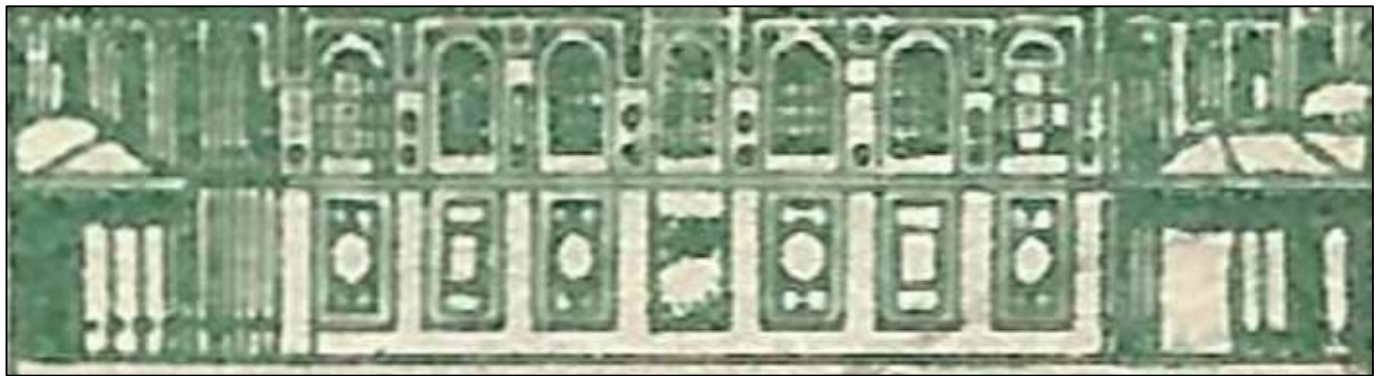
גם סימן ההיכר השני בולט מיד לעין. מתחת לבול השמאלי מבין השניים מופיע מספר לוח ההדפסה ששימש להדפסת הבולים. בחלקו התחתון של כל גיליון הודפס מספר לוח ההדפסה פעמיים, כך שהמספר מלמד כי הבולים נלקחו מחלקו הימני התחתון של הגיליון (א) או מחלקו השמאלי התחתון של הגיליון (ב).

הפתח בקיר של כיפת הסלע

סימן ההיכר השלישי בולט גם הוא לעין, אבל הוא בולט בחסרונו. אם נתמקד בבול הימני שבצמד נוכל להבחין כי במרכז הריבוע האמצעי מבין שבעת הריבועים המעטרים את חלקו התחתון של מבנה כיפת הסלע מופיע כתם לבן שאינו מופיע בבול השמאלי.

הכתם הלבן יוצר את הרושם כאילו קיים פתח בדופן מבנה כיפת הסלע.

במרכז הלוח האמצעי בשורה התחתונה של לוחות השיש נותר כתם לבן היוצר רושם של פתח המאפשר כניסה למבנה

כך נראה הלוח האמצעי בבול רגיל

הפתח בקיר של כיפת הסלע

עיון ברשימה שבקטלוגים המתמחים מלמד כי התופעה של כתם לבן במיקום זה קיימת בבול מספר 228 בגיליון, כלומר הבול השלישי משמאל בשורה התחתונה של הגיליון.

151	152	153	154	155	156	157	158	159	160		161	162
176	177	178	179	180	181	182	183	184	185		186	187
201	202	203	204	205	206	207	208	209	210		211	212
226		229	230	231	232	233	234	235		236	237	

הפתח בקיר של כיפת הסלע

האתגר שבאיתור מיקום הבול

איתור המיקום של בול על פי שיבושי ההדפסה הנמצאים בו נשמע פשוט, אבל בפועל הדבר הרבה יותר קשה ליישום.

מעבר לשגיאות הקבועות, שנוצרו עקב התקלות בשכפול המדויק של 250 הגלופות בלוח ההדפסה, נוצרו בבול גם הבדלים שנבעו מתקלות במהלך ההדפסה עצמה.

תופעות דוגמת חוסר או עודף של דיו, או גוף זר שהשתרבב אל תוך מכונת הדפוס, באו לידי ביטוי בבול הסופי שנוצר תוך שהן מעלימות לעיתים את השגיאות הקבועות ויוצרות מצג שווא המקשה את זיהוי הבול על ידי האספן.

קשיים אלו מאתגרים את האספנים העוסקים בתחום זה של הבולאות, ובמידה רבה יוצרים את תחושת ההישג שמספק התחביב.